

Uticaj ekonomije na budućnost sporta

The influence of economy on the future of sport

Violeta Šiljak^{1*}, Sandra Đurović², Dragana Aleksić³, Tatjana Popović Ilić⁴

¹Evropski centar za mir i razvoj Univerziteta za mir UN, Beograd, Srbija /
European Center for Peace and Development, University for Peace UN, Belgrade, Serbia

²Univerzitet Adriatik, Fakultet za poslovnu ekonomiju i pravo, Bar, Crna Gora /
Adriatic University, Faculty of Business Economics and Law, Bar, Montenegro

^{3,4}Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja Leposavić, Univerzitet u Prištini, Srbija /
Faculty for Sport and Physical Education, University of Prishtina, Leposavić, Serbia

*Autor za prepisku / Corresponding author

Rad primljen / Received: 00.00.2020, Rad prihvaćen / Accepted: 00.00.2021.

Sažetak: Većina dosadašnjih definicija sporta, koliko god da su tačne, ne mogu se smatrati potpunima i prevaziđene su, jer u poslednje tri decenije, pod uticajem ekonomskih faktora, sport se drastično transformisao. Menadžment u sportu, preduzetništvo u sportu, sportska industrija, sportski proizvod, sport i biznis, sportsko tržište, sponzorstvo u sportu, marketing u sportu, samo su neki od termina koji su predmet brojnih istraživanja u naučnim publikacijama, ali su istovremeno postali uobičajeni naslovi u medijima, što ukazuje da je sport odavno postao privredna grana savremenog društva. Iako je svaka civilizacijska epoha imala svoju fazu profesionalizma u sportu koji podrazumeva vrstu materijalne dobiti, postavlja se pitanje, u kom obimu ekonomija može uticati na budućnost sporta, što je i postavljeno za predmet ovog istraživanja. Kako je ekonomija u direktnoj vezi sa društvom, to su i neke pojave u društvu direktno/indirektno uticale na nju, a tako i na ekonomski aspekt sporta (pandemija, rat i dr.). Planirane globalne agende održivog razvoja UN i vizija Svetskog ekonomskog foruma najavljuju nove globalne promene koje će svakako imati uticaja na našu budućnost, posledično i na budućnost sporta. Cilj istraživanja je bio da se kroz teorijsku analizu pojedinih ekonomskih faktora u sportu ukaže na negativne aspekte savremenog i mogućeg budućeg modela sporta. Ekonomski aspekt sporta je u savremenom dobu preuzeo primat u odnosu na zdravstveni, socijalni ili kulturni aspekt sporta, što ne bi trebalo u budućnosti da se dogodi.

Ključne reči: sport, transformacija, privredna grana, ekonomski aspekt.

Abstract: Most of the previous definitions of sport, no matter how accurate, cannot be considered complete and have been overcome, because in the last three decades, under the influence of economic factors, sport has been drastically transformed. Management in sports, entrepreneurship in sports, sports industry, sports product, sports and business, sports market, sponsorship in sports, marketing in sports, are just some of the terms that are the subject of numerous researches in scientific publications, but at the same time, they have become common titles in media, which indicates that sport has long been an economic branch of modern society. Although each epoch of civilization had its own phase of professionalism in sports, which implies a type of material gain, the question arises, to what extent the economy can influence the future of sports, which is the subject of this research. As the economy is directly related to society, some phenomena in society have directly / indirectly affected it, as well as the economic aspect of sports (pandemic, war, etc.). The planned global agendas for sustainable development of the UN and the vision of the World Economic Forum announce new global changes that will certainly have an impact on our future, and consequently on the future of sports. The aim of the research was to point out the negative aspects of the contemporary and possible future model of sport through the theoretical analysis of certain economic factors in sports. In the modern age, the economic aspect of sports has taken precedence over the health, social or cultural aspects of sports, which should not happen in the future.

Keywords: sport, transformation, economic branch, economic aspect, sports future.

¹orcid.org/0000-0002-3553-8906, e-mail: vsiljak@yahoo.com

²orcid.org/0000-0001-5874-9581, e-mail: sandra.djurovic@fpe.gmail.com

³orcid.org/0000-0001-9980-2860, e-mail: dragana.aleksic@pr.ac.rs

⁴orcid.org/0000-0002-2286-9968, e-mail: tatjana.popovic.ilic@pr.ac.rs

UVOD / INTRODUCTION

Posmatrano sa istorijskog stanovišta, u različitim civilizacijskim epohama bio je prisutan i različit odnos prema sportu. U antičkoj Grčkoj, sportska nadmetanja (atletska i konjička) najverovatnije su vodila poreklo od pogrebnih svečanosti u čast mrtvih heroja, poput najstarijeg zabeleženog opisa takvog nadmetanja na Patroklovoj sahrani (Homer, 1977). Ahil je organizovao sportsko nadmetanje pod zidinama Troje u čast svog ubijenog prijatelja Patrokla na kome je dodeljivao različite materijalne nagrade pobjednicima, što se smatra među prvim zabeleženim nadmetanjima sa nagradom. Sistem sporta kakav danas poznajemo postojao je još u antičkoj Grčkoj. Kroz sistem obrazovanja, u antičkim gimnazijama, dečaci su se obučavali za rat i za takmičenja na lokalnim i panhelenskim igrama. Stari Grci su po pitanju vežbanja i takmičenja imali:

- Svakodnevni trening pod nadzorom trenera različitih specijalnosti,
- Vežbanja koja su bila definisana sadržajem i načinom izvođenja (program i metod treninga),
- Takmičenja po tačno utvrđenim pravilima (sistem takmičenja, sudije),
- Posebne prostore za vežbanje i takmičenje pred gledaocima (sportski tereni, publika),
- Utvrđen sistem nagrađivanja pobjednika i kažnjavanja za prekršaj (Šiljak, 2007; Ioannis et. al. 2008).

S obzirom na veoma veliki broj svetkovina na kojima su se odvijala sportska nadmetanja, prema vrsti nagrade, delila su se na stefanička i hrematitska. Naziv stefanička je upotrebljavan kada je za nagradu dodeljivan pobjednički venac od masline, lovora palme ili celera, što je bilo na Panhelenskim igrama ili Igrama održavanim po ugledu na njih. Međutim, postojale i tzv. hrematitske igre, odnosno, igre na kojima je nagrada bila novčana (materijalna), poput Panatenejskih igara.

Tragove dodatne ekonomske veze sa nadmetanjima u antičkoj Grčkoj možemo pronaći u okviru pratećih događaja na Panhelenskim igrama koje su dolazili da posmatraju Grci iz svih polisa. Kako su se ova nadmetanja odvijala u okviru svetkovina posvećenih Grčkim bogovima i trajala su po nekoliko dana, to su pored publike na njih dolazili i razni trgovci, zanatlije i zabavljači, što ukazuje na pojavu prvog sportskog turizma (Šiljak, 2013; Đurović et. al., 2020).

Iako se i u starom Rimu prvenstveno vežbalo radi sticanja ratnih veština, postojala su nadmetanja u pesničenju, vožnji bojnih kola, konjičkim trkama, koja su bila posebna vrsta zabave za narodne mase. Naime, ova takmičenja su se održavala u čuvenom

Circus Maximusu koji je mogao da primi preko 250.000 gledalaca (Šiljak, 2007). Dan proveden u ovom sportskom objektu je podrazumevao pored navijanja i klađenje, što govori o zavisnosti zarade od ishoda nadmetanja. Činjenica da je u Rimu u IV veku bilo 175 igara u jednoj kalendarskoj godini, podseća nas na čuvenu izreku „hleba i igara“, koja su za pozadinu imala smirivanje socijalnih nemira, jer su gledaoci tokom celodnevnih programa, dobijali hleb i vodu (Ibid).

U srednjem veku Crkva je smatrala za jeres bavljenje bilo kakvom sportskom aktivnošću, te su sve igre bile ukinute. Ipak, plemstvu je bilo dozvoljeno fizičko vežbanje koje je bilo neophodno za što bolju pripremu ratnika. Formiranje novog roda vojske, vitezova, je u periodima mira iznedrilo i novi vid zabave - organizovanje viteških turnira. Vremenom su uspostavljena pravila po kojima se nadmetalo, prostor gde se odvijalo nadmetanje, zatim prisustvo sudija i publike, što opet ukazuje na sve elemente prisustva sporta. U početku, na turnirima je nagrada bila simbolična, da bi se to vremenom promenilo i najbolji vitez je mogao da osvoji ruku plemkinje ili novčanu nagradu. Pored toga, pobjednik je dobijao oružje i konja pobjednog rivala (Džajs, 2003). Zbog ovakve materijalne dobiti vitezovi su učestvovali u sve većem broju turnira što je dovelo do profesionalizacije u ovim nadmetanjima.

Tokom XVIII i XIX veka sport se paralelno razvijao u Nemačkoj, Švedskoj, Francuskoj i Čehoslovačkoj u okviru gimnastičkih sistema, gde je akcent bio na masovnosti, pripadnosti naciji, zatim zdravlju i vojnim potrebama. U isto vreme Engleska razvija sportski sistem koji je zasnovan na drugim principima, odnosno, sve sportske aktivnosti su dobile takmičarsku formu. Uspostavljanje sportskog sistema u Engleskoj imalo je nekoliko faza:

- Patronažni sport – troškove organizacije takmičenja i nagrada snosilo je plemstvo koje ga je organizovalo,
- Džentlmenški sport – faza u kojoj je interes preuzeo primat jer su najbolji omogućavali sticanje profita sebi putem osvajanja nagrade, a publici putem klađenja.
- Krvavi sport predstave borbi životinja, gde je klađenje takođe imalo svoju ulogu.
- Školski ili univerzitetski sport u kom su uspostavljene osnove timskog sporta.
- Građanski sport - koji je iznedrio prve klubove, kasnije sportska udruženja.

Sport u Sjedinjenim Američkim Državama (SAD) je tokom XIX veka najviše bio prisutan na koledžima i univerzitetima. Pored toga, Američki pedagozi su shvatili da dodelom stipendija mogu motivisati

mlade sportiste da usklade školske i sportske obaveze (Šiljak, 2007). Profesionalni odnos prema sportu je potisnuo pedagoški pristup i to se najbolje može uočiti u uspostavljanje trenajne prakse bazirane na najnovijim naučnim saznanjima, korišćenju najbolje opreme, rekvizita i sprava.

Krajem XIX i početkom XX veka na temeljima modernog sporta, uspostavljenim u Engleskoj, dalji tok razvoja sporta vodio je ka osnivanju međunarodnih saveza i federacija. Međutim, najčešći oblik organizovanja sportista u svetu ipak su sportski klubovi, kao samostalne organizacione celine, nezavisne u postavljanju ciljeva svoje organizacije i odabiranju strategije i akcionih planova za ostvarivanje ciljeva. Vlasništvo kluba ili sportskog događaja koji se organizuje je dozvoljavalo i postavljanje uslova u sportu - ko može a ko ne, da se učlani, kvalifikuje i / ili igra, što je utvrđivano pravilima upravljačkih tela (Vamplew, 2019). Formiranje klubova utvrđivanje pravila i propisa, regulisanje lokacije za okupljanje, vežbu i takmičenje, otvorilo je prostor za regulisanje vlasništva nad tim prostorom i sportskim događajem.

Osnovni aspekt sportskog kluba je da je to kolektiv u vlasništvu njegovih članova. U većini klubova članovi su pokazali demokratski pristup u procesima donošenja odluka u klubovima. Međutim, u zapadnim državama rastuća popularnost sporta dovela je do toga da neki klubovi iskoriste komercijalnu priliku da naplatom ulaznica obezbede plate svojim igračima (Vamplew, 2019). Primetno je da su se kulturni i ekonomski stavovi ogledali u razlici u načinu vlasništva ovih klubova orijentisanih na gledaoce. Najočigledniji primer je u fudbalu, gde su britanski klubovi težili da slede američki model privatnog vlasništva, dok u nemačkoj Bundesligi postoji pravilo da svi klubovi moraju biti pod kontrolom svojih članova koji moraju da poseduju 50% plus 1 deonicu, ili u Španiji koja ima tradiciju da navijači upravljaju klubovima, čak i velikim klubovima kao što su Barselona i Real Madrid. Kada je u pitanju vlasništvo klubova u Velikoj Britaniji, preko 60% klubova engleske Premijer lige ima većinsko strano vlasništvo, što je pokret koji je povezan sa prihvatanjem, ako ne i ohrabivanjem, stranih ulaganja u ekonomiju od strane britanske vlade, a uz pomoć britanskih klubova, za razliku od mnogih kontinentalnih, koja se registruju kao javna ili privatna preduzeća, a ne udruženja. Opšte je prisutna tvrdnja da su oni vlasnici koji su kupovali klubove u Americi želeli da zarade novac, dok su vlasnici u Evropi bili više zainteresovani za osvajanje kupova i šampionata, što ekonomisti nazivaju maksimizacijom korisnosti za razliku od ponašanja američkih vlasnika koji povećavaju profit (Szimanski, 2012). Pod uticajem

globalizacije veliki sportski klubovi prerasli su u multinacionalne kompanije pa se danas imena tih velikih kompanija više ne mogu vezivati samo za pojedinačne zemlje i nacije već su njihova obeležja mnogo šireg, međunarodnog karaktera.

Globalizacija je danas doprinela razvijanju tržišno-ekonomske pozicije sporta, njegovog društvenog delovanja u svim glavnim pravcima društveno-ekonomske i društveno-političke strukture, što ukazuje da on zauzima sve širi društveni prostor i da stiče vrlo značajnu društvenu poziciju. U protekle tri decenije, kao rezultat komercijalizacije, sport koji je imao dugačku nekomercijalnu istoriju, prešao je put od igre (razonode) do ozbiljnog biznisa. Oko toga da li komercijalizacija više pomaže ili odmaže sportu mišljenja su veoma podeljena. Smatra se da je do naglog širenja komercijalizacije u sportu najviše doprinela interakcija sledećih faktora: težnja ka sportskom spektaklu, razvoj tehnologija, povećanje konkurencije, glad za rekordima i profesionalizacija menadžmenta (rukovodstva) u sportu.

U poslednjih nekoliko godina sport se suočava sa mnogo izazova koji utiču na njegovu transformaciju. Nove strategije razvoja, globalna agenda UN, vizija Svetskog ekonomskog foruma, propisi i preporuke Svetske zdravstvene organizacije (WHO), novi promenljivi propisi država, promene pravilnika granskih međunarodnih sportskih organizacija i drugi medijski izazovi pod izgovorom boljeg društvenog uređenja, bezbednosti i olakšavanja života ljudi izazivaju nestabilnost u društvu, pa i sportu što može dovesti do ekonomske krize.

1. MATERIJALI I METODE / MATERIALS AND METHODS

U ovom istraživanju primenjen je metod teorijske analize na osnovu proučavanja i kritičke analize značajnog broja relevantnih izvora. Pozivajući se na veliki broj naučnih publikacija, objavljenih dokumenata kao i medijskih naslova koji na prvi pogled nisu u direktnoj vezi sa ekonomskim aspektom sporta, jasno je da smo savremenici već prisutnog novokreiranog planetarnog društvenog poretka, gde se treba vratiti naučnom pristupu problemima koji se vodi naučnom istinom, a ne agnotološkim pristupom. Definitivno je upravo globalizam doveo do neraskidive interakcije svih aspekata našeg bitisanja a time i njihovog međusobnog uticaja. Tako npr. zdravstveni i politički izazovi mogu da imaju uticaj na ekonomski aspekt svakog segmenta društva, pa i na sport.

Predmet ovog istraživanja se bavi uticajem ekonomije na budućnost sporta. Cilj istraživanja je bio da se kroz teorijsku analizu pojedinih ekonomskih

faktora u sportu ukaže na negativne aspekte savremenog i mogućeg budućeg modela sporta. Na osnovu predmeta i cilja istraživanja postavljena su istraživačka pitanja koja se odnose na:

- Direktni uticaj ekonomije na savremeni sport.
- Indirektni uticaj ekonomije na savremeni sport.
- Kakva je perspektiva sporta u budućnosti pod uticajem ekonomije?

2. REZULTATI I DISKUSIJA / RESULTS AND DISCUSSION

Ekonomija, kao naučna disciplina koja proučava osnovna pravila ponašanja i ekonomske zakonitosti u ekonomskim aktivnostima, odavno je prisutna u sportu. Proces komercijalizacije naterao je sportske organizacije da postanu tržišno orijentisane, da odgovaraju potrebama korisnika, da traže i primenjuju nove strategije kojima će povećati svoje prihode i profit kako bi ostale konkurentne.

Relacija između ekonomije i sporta je iznedrila sportsku industriju kao novu mladu privrednu granu koja svoju punu primenu ostvaruje kada se pojavljuje na tržištu. Ulaganjem kapitala u sportsku industriju sve više se ostvaruju osnovne funkcije profitabilnih investicija, koje sa sobom nose čitav niz drugih pratećih efekata, posebno porast broja zaposlenih direktno u industriji sporta, kao i u svim komplementarnim delatnostima čime je sport postao jedan od stubova savremenog, slobodnog i potrošačkog društva.

Poslovne aktivnosti koje obuhvata sportska industrija moguće je sagledati kroz sistemsku klasifikaciju svih tih delatnosti, odnosno odrediti obim ili strukturu sportske industrije. Kada je u pitanju klasifikacija, uvek je prisutno više modela, međutim izabran je model koji strukturu sportske industrije postavlja na sledeći način:

- amaterska sportska industrija,
- profesionalna sportska industrija i
- elementi podrške sportskoj industriji (Novak, 2006).

Amaterska sportska industrija obuhvata srednjoškolski sport i sport mladih, univerzitetski sport, sistem evropskih sportskih klubova i internacionalni sport. Profesionalna sportska industrija obuhvata sportske menadžment agencije i profesionalni sport, a elementi podrške sportskoj industriji obuhvataju upravljanje sportskim objektima, menadžment događaja, odnosi s medijima, proizvodnja sportske opreme i prodaja licenciranih proizvoda, što možemo smatrati jednim modelom sportske industrije .

Kada je reč o TV pravima u sportu, relacije su vrlo jasne, mada, sportski događaji, bilo da su ligaške utakmice, teniski mečevi ili Olimpijske igre, imaju dvostruku ulogu, jer su istovremeno i prodavci i roba u transakciji prodaje prava na prenos TV kućama.

S obzirom na mesto koje fudbal zauzima u globalnoj sportskoj zajednici, to su i analizirana istraživanja u najvećem broju slučajeva vezana za ovu sportsku granu kada je u pitanju prihodovanje i profit klubova. Sa vremenske distance od jedne decenije, o fudbalu je pisano kao o najprofitabilnijem sportu u Evropi (Bibić, 2012). Engleska Premijer liga je imala trogodišnji ugovor za TV prava u vrednosti od blizu 3,7 milijardi evra. Zainteresovanost TV kuća za otkup prava na prenos sportskih mečeva/događaja je u direktnoj zavisnosti od pozicioniranosti, odnosno, uspešnosti kluba, sportiste ili sportske grane. Prihodi od prodaje TV prava, daju mogućnost klubovima da postanu konkurentniji kroz ponudu TV prenosa, upotrebom novih tehnologija.

Verovatno istorijski doprinos povećanju prihoda engleske Premijer lige dao je srpski Telekom kada je 2021. godine sklopio šestogodišnji ugovor u visini od 600 miliona evra, što iznosi 100 miliona evra na godišnjem nivou (Obradović i Živanović, 2021). Iako se navodi da su prava otkupljena za region bivše Jugoslavije, nameće se logično pitanje, zašto bi neka država iz regiona otkupljivala prava od Telekomu kao posrednika, kada to može direktno od Premijer lige po verovatno povoljnijoj ceni. Ako znamo da je do tada Sport klub plaćao 12 miliona evra po godini, što je više nego što su druge države u Evropi plaćale (Češka i Slovačka po 8 mil. evra; Nemačka, Austrija i Švajcarska zajedno – 25 mil. evra), može se uočiti da je iznos od 100 miliona evra po godini za prenos Premijer lige naučno i stručno/praktično nemoguće opravdati.

Struktura finansiranja sportskog kluba koja je prikazana u tabeli 1 realizuje se kroz odnos prihoda i rashoda sa kojima klubovi posluju.

*Tabela 1 - Prikaz prihoda i rashoda sportskih klubova
Table 1 - Overview of revenues and expenditures of sports clubs*

Prihodi	Rashodi
Sponzori	Plate
Donatori	Ugovorne obaveze
Reklame	Takmičenje
Tv prava	Treninzi
Ulaznice	Rekviziti i oprema
Članarine	Održavanje objekata
Zakupi	
Sopstvena delatnost	

Ulaganje u angažman najboljih igrača poželjno je u okviru budžeta sa kojim raspolažu klubovi. Bosmanovo pravilo iz 1995. godine ubrzalo je razvoj i širenje tržišta fudbalera, a samim tim povećalo ukupan promet igrača, odnosno tražnju i ponudu, što je sa sobom donelo i rast pojedinačnih cena najboljih igrača na tržištu (Binder & Findlay, 2008; Mitić, 2016). Ovaj naizgled ograničavajući faktor, ne mora biti ključan za profitabilnost kluba. Klub može biti profitabilan i kada nije orijentisan ka maksimalizaciji profita. Rezultati istraživanja, do kojih se došlo, pokazuju da su klubovi i dugoročno i kratkoročno mnogo bliži i više orijentisani strategiji maksimalizacije rezultata (pobeda) nego maksimalizacije profita. (Kesene, 2007; Szymanski, 2012).

Stabilnost sporta ili bilo koje druge privredne grane može voditi ka daljem održivom razvoju iste samo ako je stabilna država ili međunarodna zajednica. Indikatori stabilnosti/slabosti države su sledeći:

- Vojni,
- Politički,
- Ekonomski,
- Socijalni,
- Ekološki (Mišev, 2020).

Potpuno je jasno da je između navedenih indikatora prisutna interakcijska veza, tako da vojna, politička i društvena delovanja utiču kako na ekonomiju, tako i na sport.

Pojava pandemije COVID-19 je uticala na svaki segment sporta, pa i na tržišne vrednosti igrača. Niže tržišne vrednosti sportista u 2020. godini bile su posledica prekida treniga, liga i takmičenja na kojima je trebalo da se vrši procena učinka sportista (Drewes et. al, 2021). Međutim, izdvaja se podatak koji je objavila FIFA, da su fudbalski agenti na transferima fudbalera zaradili 444,6 miliona evra, što iznosi više nego u prethodnoj godini, uprkos padu potrošnje na transfere (bankar.me, 2021). Ovaj podatak je pokazatelj, da dok sve vreme pandemije ukazujemo na umanjenje profita svih aktera sportske industrije, a najviše sportista, ustvari, postoji segment sporta koji je profitirao. Takođe, poražavajuća činjenica je do koje mere su sportisti izjednačeni sa terminom „roba“. Zarada menadžera fudbalera je verovatno bila podstrek da FIFA najavi nove propise koji se odnose na menadžere u želji da eliminišu novčane disparitete koje zarađuju u transferima fudbalera.

Na temu pravne regulative koja se odnosi na finansije u sportu izneo je svoje mišljenje pok. Bora Stanković, u to vreme počasni Generalni sekretar FIBA i počasni član MOK, u intervjuu koji je objavljen 2018. godine, a tiče se zarade sportista.

Naime, na pitanje novinara da li je velika količina novca koja je prisutna u sportu donela kvalitet i boljitak, gospodin Stanković je dao mišljenje:

„Ako se bavite nečim celoga života, odnosno ako ste se posvetili tom poslu, ako ga tako možemo nazvati, onda očekujete da budete adekvatno nagrađeni. Novac sam po sebi sigurno ne može da bude loš ni u košarci ni u životu jer bez novca teško možemo neke stvari ili ideje da realizujemo. Uticaj novca je na neki način loš i negativan, a to je ono kako se novac ulaže u sport sa ciljem ostvarivanja nekih drugih ciljeva, političkih pre svega, a zatim i drugih koji nisu na sportskom koloseku, a donose određene rezultate. Novac mora da postoji u sportu i pošteno je da u njegovoj podeli učestvuju i oni koji ga stvaraju. Da li je to negativno ili pozitivno, to je druga stvar. Pitanje samim tim treba postaviti na drugi način - kako se taj novac troši, kome se daje i kako se taj novac dodeljuje“ (Jović, 2018).

Neodržavanje velikog broja utakmica u početku pandemije a kasnije, igranje mečeva bez publike, doveli su do pratećih finansijskih poteškoća i gubitka prihoda (Milenković, D. i Milenković, V., 2021). Fudbalski klub Arsenal bio je prinuđen na otpuštanje 55 radnika zbog navedenih finansijskih problema (Dašić i dr., 2020).

O strategiji oporavka sporta nakon pandemije pisano je mnogo, međutim niko nije mogao da predvidi da će UEFA promeniti format Lige šampiona u kome će se povećati broj klubova učesnika sa 32 na 36, podeljenih u četiri grupe. Osmišljeni sistem takmičenja će rezultirati sa ukupno 100 više odigranih utakmica u odnosu na postojeći, prethodni sistem takmičenja (Blic, 2022). Da li se misli na zaradu ili na zdravlje sportista, teško je dati ispravan odgovor, imajući u vidu činjenicu da je finansijski interes ipak prioritet svih aktera.

Sponzorstvo predstavlja veoma važnu finansijsku stavku u finansiranju sporta (klubovi, sportisti, organizatori sportskih događaja). Međutim, pandemija COVID-19 imala je uticaj i na ovaj ekonomski segment sporta. Sponzori su se suočavali sa problemom likvidnosti zbog zabrane ili ograničenog prisustva publike (Dašić i dr., 2020). Variranje relacija između sponzorstva i sporta moguće je uočiti u okviru prikazanih primera. Sredinom 2021. godine objavljeni su podaci o vrednostima ugovora koje su ostvarili najplaćeniji vrhunski sportisti po kriterijumu sponzorstva/indosiranja. Na vrhu liste je bio Konor Mekgregor sa svojih 180 miliona dolara godišnje (Poindexter, 2021). Lionel Mesi je od sponzorskih ugovora zaradio 130 miliona dolara, zatim Rodžer Federer - 90 miliona dolara, od čega 30 miliona dobija samo od reklame za sportsku opremu japanskog brenda Uniqlo, dok je Novak Đoković ukupno

od sponzora prihodovao 30 miliona dolara (Ibid). Prekid ugovora između Pežoa kao jednog od glavnih sponzora Novaka Đokovića opravdan je aferom oko njegovo deportacije iz Australije, odnosno zabranom učestvovanja na Australian Open, što ponovo ukazuje na negativne efekte pandemije (Dimitrijević, 2022).

Kada su prisutni obrti velikog kapitala, na žalost dolazi do pojave korupcije koja kao pojava nije produkt savremenog doba, već je bila prisutna u skoro svim epohama naše civilizacije. Još na antičkim Igrama u Olimpiji, prema opisu putopisca Pausanija, postojali su bronzani kipovi boga Zeusa postavljeni ispred ulaza u tunel stadiona, kako bi neposredno pred nadmetanje upozorili na moguće posledice u slučaju nepoštovanja pravila (Pausanija, 1994). Navedeni kipovi su pravljani od novčanih kazni onih takmičara koji su prevarom pokušali da dođu do pobede (Šiljak, 2007). Kladenje kao pojava je bilo prisutno kako u starom Rimu, tako i Engleskoj tokom svih razvojnih faza uspostavljanja sportskog sistema.

Danas se pod korupcijom u sportu smatra uključenost organizovanog kriminala i ima globalni karakter u sportu. Podmićivanje, nameštanje rezultata, prevara u sportskim kladionicama, pranje novca i dr. su najčešće kriminalne finansijske aktivnosti povezane sa sportom. Prema izveštajima Europol iz 2020. godine, organizovani kriminal je najprisutniji u fudbalu i tenisu (Hafner, 2020). Za njima po korumpiranosti slede: košarka, rukomet, odbojka na plaži i hokej na ledu (Ibid).

Povezanost kladionica i sporta osim u domenu kladenja možemo uočiti i u nastavku saradnje kompanije Mozart i FK Crvena Zvezda. Saradnja je započeta 2019. godine, a 2021. je produžena do 2027. godine (Nova, 2021). Pored toga, Mozart kompanija kao donator pomaže niželigašima kako u fudbalu, tako i u košarci. Donatorska, ili poslovna, akcija pod nazivom „Novi dresovi za nove šampione“ podrazumeva pomoć u vidu dva kompleta opreme koju je između ostalih dobio KK Borac iz Lazarevca (Nova, 2022). Možda je najzanimljivije angažovanje ove kompanije ono gde zajedno sa školom fudbala Trening plus, za decu uzrasta od 7 do 12 godina organizuju besplatnu školu fudbala u trajanju od 6 meseci (Blic, 2021). Mozartova akcija podrazumeva finansijsku podršku za organizovanje i održavanje besplatnih šestomesečnih treninga u fudbalu i košarci u Beogradu, košarci u Nišu i rukometu u Aranđelovcu. Iako su akciju podržali i sportisti iz različitih sportskih grana, ovakvo angažovanje navodi na etičnost postupka, upoznavanjem i dovođenjem u bilo kakvu vezu najmlađih naraštaja sa kompanijom koja drži kladionice. Ova problematika

svakako zahteva posebnu kritičku analizu istraživača iz oblasti etike, pedagogije i sociologije.

Pomenuvši pedagoge, trebalo bi da se prisetimo angažovanja pedagoga fizičke kulture iz celog sveta sa Fondacijom olimpijskog i sportskog obrazovanja (FOSE). U to vreme, predsednik ovog tela, Antonios Zikas, na Panatenaikon stadionu je povodom stogodišnjice obnavljanja Olimpijskih igara 1996. godine pozvao ceo Olimpijski pokret da sledećih sto godina olimpizma posveti deci. Tako je Fondacija u saradnji sa velikim brojem pomenutih pedagoga fizičke kulture objavila priručnik koji je trebalo da bude vodič za nastavnike (Šiljak, 2007). Ova dobra zamisao je zapostavljena, i sada imamo situaciju gde države nisu u mogućnosti da izdvajaju dovoljno finansijskih sredstava za sport mlađih naraštaja, dok kladionice to mogu.

Danas imamo Agendu UN 2030, čiji su strateški ciljevi da ne bude siromaštva, gladi, da se obezbedi dobro zdravlje, kvalitetno obrazovanje, zdrava voda i životna sredina, poveća ekonomski standard, garantuje mir i dr. (UN, 2015). Međutim, sa druge strane imamo tehnologiju (nano, digitalnu i dr.) koje su prisutne kako u domenu sportske analitike, tako i u poboljšanju sportskih performansi sportske opreme i rekvizita (Stefanović i sar., 2020). Pored toga, u domenu robotike sport može imati višestruku korist, od pružanja podrške sportskog treninga, do pružanja pomoći organizatorima sportskih događaja.

Projekat održivosti gradova pod nazivom Smart city, svoju primenu u delu koji se odnosi na sport imao je tokom održavanja Olimpijskih igara u Tokiu (Šiljak i sar., 2019). Navedene činjenice koje se odnose na ciljeve prosperiteta naše civilizacije i razvoj tehnologija mogu ali ne moraju nužno biti u funkciji boljitka sporta kao društvenog fenomena, jer delimično isključuju jedna drugu. Što se sport više okreće od sebe kao društvene i kulturne pojave u pravcu ostvarivanja profita, vrlo je neizvesno kuda ide budućnost sporta i koliko može sam sebe da uništi. Utakmice robota, zatim e-sport koji je našao svoje mesto kako u kladionicama, tako i na Univerzitetima u Americi gde raste potražnja za nastavnim kadrom u oblasti video igara i e-sporta, svakako otuđuju sport kakav poznajemo. Zarad profita gube se suštinski ciljevi unapređenja sporta koji se odnose na primenu već postojećih postavljenih tzv. olimpijskih vrednosti (Šiljak, 2013).

Perspektiva sporta pod uticajem ekonomije možda bi mogla da bude pozitivna, međutim, šta znači biti pozitivan u domenu finansija (ekonomije). To podrazumeva finansijsku zaradu manjeg broja ljudi i zadovoljnu publiku koja će da gleda još više mečeva u Ligi šampiona. Da li nas to podseća na već pomenutu izreku „hleba i igara“? Da li kupovina

TV prava za gledanje fudbalskih mečeva može da nahrani narod? Posle starog veka i starog Rima, došao je srednji vek bez sporta, odnosno samo za odabrano plemstvo. Dugo se čekalo na period humanizma i renesanse, skoro hiljadu godina. Mi nemamo toliko vremena, ali imamo sposobnost da uočimo sve te činjenice i da reagujemo tako što bismo doneli prave strategije razvoja sporta kojih bismo se pridržavali.

ZAKLJUČAK / CONCLUSION

Pokušaj sagledavanja šire problematike uticaja ekonomije na budućnost sporta predstavljao je veoma obiman i kompleksan zadatak zbog preplitanja velikog broja odrednica, odnosno njihovog interakcijskog odnosa sa ekonomijom i posledično na sport. Iz tog razloga, u ovom preglednom radu kritički su analizirani pojedini segmenti ekonomije koji direktno ili indirektno utiču na sport, odnosno njegov razvoj ili transformaciju. Rezultati istraživanja ukazuju da se direktan uticaj ekonomije na savremeni sport može uočiti kroz vlasništvo klubova, prodaju prava TV prenosa, sponzorske ugovore, donacije, ali i negativne aspekte ekonomije koji se tiču korupcije, klađenja i dr. Indirektan uticaj ekonomije na sport ogleda se u uticaju neplaniranih pojava koje deluju na opštu ekonomiju, a posledično i na ekonomiju u sportu. Tako je uticaj pandemije COVID-19 uzrokovao negativan domino efekat u skoro svim segmentima sporta, od otpuštanja radnika, preko otkazivanja sponzorskih ugovora, do smanjivanja visine iznosa sportskih transfera. Primetne su i prateće negativne posledice i to kroz povećanje broja utakmica u Ligi šampiona ili povećanje zarade sportskih menadžera prilikom transfera, a na štetu sportista. Uticaj novih tehnologija može imati dvojni ulogu, od podrške sportu, do otuđenja od sporta. Ovako posmatrano perspektiva sporta koji se oslanja samo na ekonomiju može biti urušena. Neophodno je samo pridržavati se već postojećih strategija, zakona i pravilnika i vrednosti, jer novi dokumenti možda mogu biti napredniji, ali ne i nužno bolji..

LITERATURA / REFERENCES

- [1] Bankar.me (2021). Sport i biznis: Fudbalski agenti zaradili 444,6 miliona eura. *Bankar.me* od 16.12.2021. Pristupljeno 12.02.2022. Dostupno na <https://www.bankar.me/2021/12/16/sport-i-biznis-fudbalski-agenti-zaradili-4446-miliona-eura/>.
- [2] Bibić, R. (2012). Fudbal najprofitabilniji sport u Evropi. *Online dnevni list Danas/ekonomija* od 09.12.2012. Pristupljeno 27.02.2022. Dostupno na <https://www.danas.rs/vesti/ekonomija/fudbal-najprofitabilniji-sport-u-evropi/>.
- [3] Binder, J.J., Findlay, M. (2008). The Effects of the Bosman Ruling on National and Club Teams in Europe. *Journal of Sports Economics*, 13(2), 107-129.
- [4] Blic (2021). Zvezdini fudbaleri uz Mozartove talente – počinje nova sezona besplatne škole fudbala, prijava u toku. *Online portal Blic/sport* od 09.09.2021. Preuzeto 19.01.2022. Dostupno na <https://sport.blic.rs/zvezdini-fudbaleri-uz-mozartove-talente-pocinje-nova-sezona-besplatne-skole-fudbala/3mhjwbn>.
- [5] Blic (2022). Liga šampiona kakvu znamo odlazi u istoriju! Promenjen format, 100 mečeva više, igraće se i četvrtkom! *Blic* od 04.03.2022. autor Vi. K. Pristupljeno 04.03.2022. Dostupno na <https://sport.blic.rs/fudbal/liga-sampiona-kakvu-znamo-odlazi-u-istoriju-promenjen-format-100-meceva-vise-igrace/p8pxn1j>.
- [6] Dašić, D. R., Tošić, M. Z. i Delečić, V. (2020). Uticaj pandemije COVID-19 na industriju oglašavanja i sponzorstva u sportu. *BizInfo* (Blace), 11 (2), 105-116.
- [7] Dimitrijević, M. (2022). Ključni sponzor pogazio reč, napušta Đokovića zbog afere u Australiji. *Online portal Nova S* od 01.03. 2022. Pristupljeno 01.03.2022. Dostupno na <https://nova.rs/sport/tenis/novak-djokovic-pezo-sponzor-ugovor/>.
- [8] Drewes, M., Daumann, F., Follert, F. (2021). Exploring the sports economic impact of COVID-19 on professional soccer, *Soccer & Society*, 22 (1-2), 125-137, DOI:10.1080/14660970.2020.1802256.
- [9] Džajs, F. (2003). *Vitezovi kroz istoriju*. Beograd: Utopija.
- [10] Đurović, S., Perović A., Šiljak, V., Antonijević, S., Veselinović, J., Bačevac, S., (2020). Održivost razvoja sportskog turizma kao privredne grane: uticaj COVID-19, *Ecologica* 27(100), 699-706.
- [11] Fund for peace (FFP) (2019). The Fragile States Index 2019. *Annual report FFP*, Washington, D.C. Accessed on February 23. 2020. Available at <https://fragilestatesindex.org/2019/04/07/fragile-states-index-2019-annual-report/>.
- [12] Hafner, A. (2020). Europol: Fudbal i tenis najkorumpiraniji sportovi. *Radio Slobodna Evropa* od 08.08.2020. Pristupljeno 17.01.2022. Dostupno na <https://www.slobodnaevropa.org/a/europol-fudbal-i-tenis-najkorumpiraniji-sportovi/30771837.html>.
- [13] Homer (1977). *Ilijada* (prevod M. N. Đurić). Subotica: Matica srpska.
- [14] Ioannidis, T., Stefanović, Đ., Kariotu, M., Šiljak, V., Mijatović, S. (2008). Uloga i značaj gimnazije u pripremi mladih za takmičenje na Olimpijskim

- igrama u antičkoj Grčkoj, *Fizička kultura* 62(1-2), 66-83.
- [15] IOC (n.d.). *Olympic Values*. IOC. Accessed on March 2, 2022. Available at <https://olympics.com/ioc/olympic-values>.
- [16] Jobs CHE (2022), *Video Games & Esports*. Louisiana State University, Louisiana, US. Accessed on February 28, 2022. Available at <https://jobs.chronicle.com/job/437578/assistant-professor-video-games-and-esports/>.
- [17] Jović, G. (2018). Sve je biznis, pa i sport. Intervju sa Borom Stankovićem od 23.07.2028. *Portal Media Marketing*. Pristupljeno 22.02.2022. Dostupno na <https://www.media-marketing.com/intervju/sve-je-biznis-pa-i-sport/>.
- [18] Kesenne, S. (2007). *The Economic Theory of Professional Team Sports, An Analytical Treatment*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- [19] Milenković, V., Milenković, D. (2021). The COVID-19 Pandemic and Football Competitions – Overview of Economic and Media Influence. *Teme*. 45(4), 1197-1214.
- [20] Mitić, M. (2016). *Uloga menadžmenta u ostvarenju preduzetničkih ciljeva profesionalnih fudbalskih klubova*, doktorska disertacija, Beograd. Fakultet za menadžment u sportu Alfa BK Univerziteta.
- [21] Mišev, G. (2020). Pokazatelji bezbednosti i stabilnosti savremenih država. *Vojno delo* 72(3), 5-17.
- [22] Nova S (2021). Crvena Zvezda i Mozart produžili saradnju do 2027. godine. *Online portal Nova S* od 26.07.2021. PR tekst. Preuzeto 19.01.2022. Dostupno na <https://nova.rs/sport/fudbal/crvena-zvezda-mozart-sponzor-saradnja/>.
- [23] Nova S (2022). Birčević: Mozart radi sjajne stvari za razvoj košarke. *Online portal Nova S* od 24.02.2022. PR tekst. Preuzeto 19.01.2022. Dostupno na <https://nova.rs/sport/kosarka/bircevic-mozart-radi-sjajne-stvari-za-razvoj-kosarke/>.
- [24] Novak, I. (2006). *Sportski marketing i industrija sporta*. Zagreb: Maling.
- [25] Obradović, M., Živanović, K. (2021). Zašto je telekom odlučio da za 600 miliona evra otkupi pravo prenosa Premijer lige? *Online dnevni list Danas* od 22.07.2021. Pristupljeno 17.02.2022. Dostupno na <https://www.danas.rs/vesti/ekonomija/zasto-je-telekom-odlucio-da-za-600-miliona-evra-otkupi-pravo-prenosa-premijer-lige/>.
- [26] Pausanija (1994). *Opis Helade*. Novi Sad: Matica srpska.
- [27] Poindexter, O. (2021). Sponsorships Send Top Athletes' Pay to Record Highs. *Front Office Sports* from June 4, 2021. Accessed on January 29, 2022. Available at <https://frontofficesports.com/sponsors-push-top-athletes-pay-to-record-highs/>.
- [28] Stefanović, Ž., Šiljak, V., Đurović, D., Isaković, M., Vajić, S. (2020). Nanotehnologija u sportu, *Ecologica* 27(98), 281-287.
- [29] Szymanski, S. (2012). Economics of League Design. In: L. H. Kahane and S. Shmanske (eds.), *The Oxford Handbook of Sports Economics*. Oxford: Oxford University Press, 3-17.
- [30] Šiljak, V. (2007). *Istorija sporta*. Beograd: Fakultet za menadžment u sportu.
- [31] Šiljak, V. (2013). *Olimpizam*. Beograd: Alfa BK Univerzitet.
- [32] Šiljak, V., Stefanović, R., Savić, Z., Kocić, J., Toskić, D. (2019). The Effect of Olympic Games on the Tokyo Development as „Smart City“, *Ecologica* 26(94), 271-276.
- [33] UN (2015). *Sustainable Development Goals (SDG) 2030 Agenda*. Accessed on January 23, 2022. Available at https://unfoundation.org/what-we-do/issues/sustainable-development-goals/?gclid=EAlalQobChMI2KqL2M-09glVx4xoCR2pmAoAEAAAYBCAAEgJYcPD_BwE.
- [34] Vamplew, W. (2019). Ownership and the history of sport. Chapter in: *Who owns sport?* Ed. by Adams A. and Robinson, L.. UK: Routledge. Taylor & Francis Group.